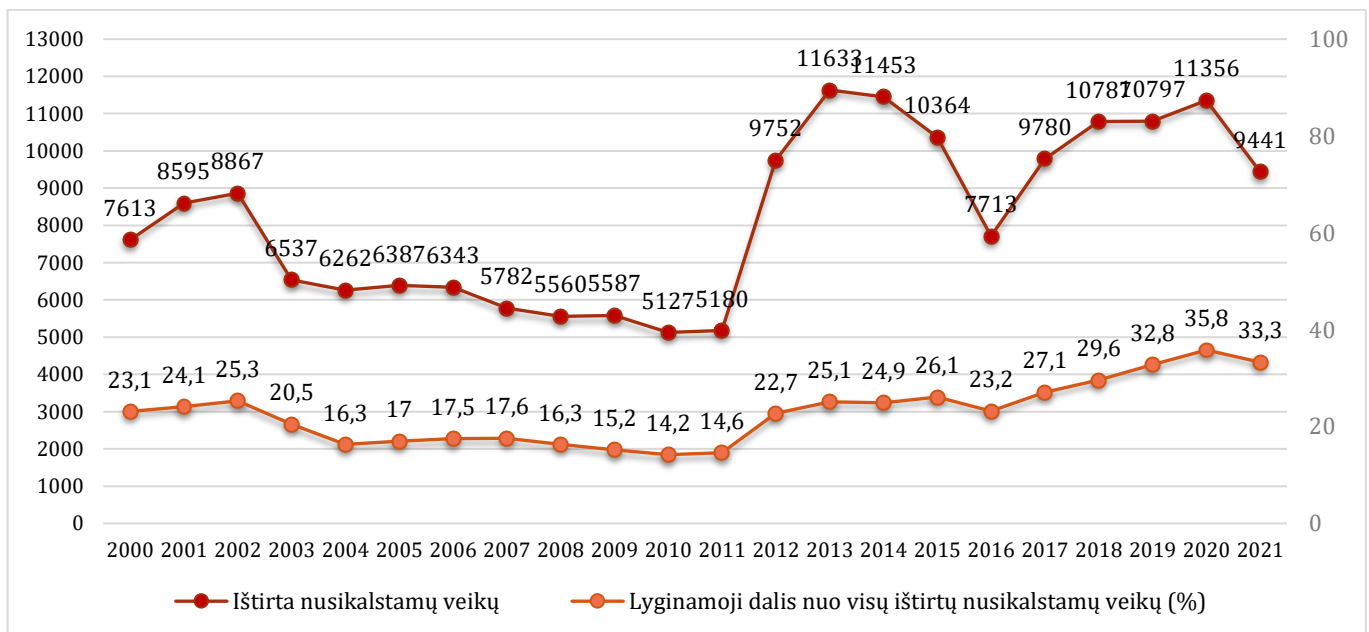

2005-2021 m. statistinių duomenų apie neblaivių asmenų padaromas nusikalstamas veikas ir jų sukeltus kelių eismo įvykius analizė

1. Informacija apie nusikalstamas veikas, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys

Remiantis Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) duomenimis, 2021 m. Lietuvoje buvo ištirta 9441 nusikalstama veika, kuria padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys. Iš šių veikų nusikaltimai sudaro 96,7 proc., baudžiamieji nusižengimai – 3,3 proc.

Lyginant pastarųjų dešimtmečių statistinius duomenis, matyti kelios tendencijos. Pirma mažėjimo tendencija – 2011 m., palyginti su 2000 m., nusikalstamų veikų, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys, sumažėjo nuo 7613 iki 5180, t. y. 32 proc. (žr. 1 pav.). Per tą patį laikotarpį nuo 23,1 proc. iki 14,6 proc. sumažėjo neblaivių asmenų padaromų nusikalstamų veikų dalis palyginus su visų ištirtų nusikalstamų veikų atvejais.

1 pav. Ištirtos nusikalstamos veikos, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys (2000 – 2021 m.)

Antra tendencija, kad nuo 2012 m. ištirtų neblaivių asmenų padarytų nusikalstamų veikų skaičius labai smarkiai skiriasi nuo ankstesnių metų statistinių duomenų. Pokytis toks didelis, kad negalima korektiškai palyginti 2012–2021 m. duomenų su iki tol buvusiais. Tokį staigų pokytį lėmė 2011 m. pabaigoje įsigaliojęs Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Dėl šios priežasties nuo 2012 m. labai išaugo užregistruotų, taip pat ir ištirtų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus

sveikatos sutrikdymas“), šiek tiek mažiau – pagal BK 145 str. („Grasvinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą“) skaičius. Visa tai rodo, kokią didelę įtaką baudžiamųjų įstatymų pokyčiai turi nusikalstamumo statistikai. Kita vertus, tai atskleidė ir ypač didelį smurto artimoje aplinkoje latentškumą. 2017 m. smarkiai išaugęs neblaivių asmenų padarytų nusikalstamų veikų skaičius sietinas su tuo, kad nuo 2017 m. sausio 1 d. administracinis nusižengimas asmeniui, vairavusiam transporto priemonę, kurio neblaivumas vairavimo metu buvo daugiau negu 1,5 promilės kriminalizuotas ir užtraukia nebe administracinę, o baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 281 str. 7 d. (nesunkus nusikaltimas).

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2016 m. pasikeitė pagrindinių statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarka. Statistinis rodiklis „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojamas pagal ikiteisminio tyrimo dėl padarytų nusikalstamų veikų pradėjimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas ataskaitose buvo skaičiuojami pagal duomenų apie pradėtus ikiteisminius tyrimus dėl nusikalstamų veikų įrašymo į Registro duomenų bazę datą. Statistinis rodiklis „Ištirtų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojamas pagal procesinio sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos priėmimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie ištirtas nusikalstamas veikas buvo skaičiuojami pagal duomenų apie priimtą procesinį sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos įrašymo į Registro duomenų bazę datą. Pasikeitus skaičiavimo tvarkai tik su išlyga galima lyginti 2016–2021 m. su ankstesnių metų užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų statistinius rodiklius.

Tikėtina, kad statistiniams duomenims įtakos turėjo Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo 2020 m. kovo 14 d. (Nr. 207), galiojęs iki 2020 m. birželio 17d. bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo 2020 m. lapkričio 4 d. (Nr. 1226), kuris galiojo iki 2021 m. liepos 1 d.

2021 m. neblaivūs asmenys įtariami padarę 33,3 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų. Ankstesniu laikotarpiu (iki 2011 m.) buvo stebima mažėjimo tendencija, pvz., 2010 m. neblaivūs asmenys padarė tik 14,2 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų, bet nuo 2012 matoma didėjimo tendencija. Nuo 2012 iki 2017 neblaivūs asmenys buvo įtariami padarę beveik ketvirtadalį visų ištirtų nusikalstamų veikų, o 2018-2021 m. jau apie trečdalį. Didžioji dalis (3066, t. y. 32,5 proc.) visų 2021 m. ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariami (kaltinami) neblaivūs asmenys, buvo pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“).

Kitos nusikalstamos veikos, kurių padarymu įtariami neblaivūs asmenys, taip pat yra smurtinio pobūdžio: 105, arba 1,6 proc., visų ištirtų atvejų sudarė grasinimai nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, 356, arba 3,8 proc., – nesunkūs sveikatos sutrikdymai, 53 (0,5 proc.) – sunkūs sveikatos sutrikdymai ir 49 (0,5 proc.) – nužudymai. Atitinkamai nuo 2012 m. mažėjo tam tikrų turbinio pobūdžio nusikalstamų veikų lyginamoji dalis, ypač šių veikų sumažėjo 2021 m. - ištirtos 265 vagystės (trečdaliu mažiau nei 2016 m. ir per pus mažiau nei 2017-2020 m.) (žr. 1 lentelę).

2021 m., palyginti su 2005 m., sumažėjo daugelis nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariami (kaltinami) neblaivūs asmenys. Analizuojant pastarųjų septyniolikos metų statistinius duomenis, didžiausios užregistruotų veikų mažėjimo tendencijos matyti nužudymų, seksualinių prievartavimų, išžaginimų, vagysčių ir plėšimo atvejais. 2021 m. buvo ištirti 49 nužudymai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 76 proc.), 53 sunkūs sveikatos sutrikdymai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 69,9 proc.), 24 išžaginimai (palyginti su

2005 m., jų sumažėjo 76,9 proc.), 26 seksualiniai prievartavimai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 74,3 proc.), 48 plėšimai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo net 91,7 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad plėšimų atvejis yra ypatingas tuo, jog beveik visu tiriamuoju laikotarpiu, išskyrus 2013 m. ir 2020 m., nuolat mažėjo nusikalstamų veikų, kurių padarymu įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys, skaičius. Tačiau šios tendencijos matyti ir analizuojant bendrą (ne tik neblaivių asmenų) šių nusikalstamų veikų užregistruotų ir išaiškintų atvejų skaičių (žr. 1 lentelę).

2005 -2021 m, laikotarpyje augimo tendencijos matyti šiais atvejais – nuo 397 iki 3066, t.y. beveik 10 kartų, padaugėjo fizinio skausmo sukėlimo ir nežymaus sveikatos sutrikdymo atvejų, o nuo 106 iki 150 atvejų išaugo grasinimų nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą. Šis augimas siejamas su 2011 m. gruodžio mėn. įsigaliojusiu Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu.

802 (8,5 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys) nusikalstamos veikos buvo padaryta viešose vietose (žr. 2 lentelę). Iš šių veikų 213 nusikalstamos veikos, arba 26,5 proc. visų nusikalstamų veikų įvykdytų viešojoje vietoje, padarytos gatvėse. Lyginant su 2005 m. duomenimis, matyti, kad nuo pusės iki ketvirtadalio sumažėjo gatvėse padaromų nusikalstamų veikų lyginamoji dalis (nuo visų, kurias neblaivūs asmenys įtariamai (kaltinami) padarę viešose vietose).

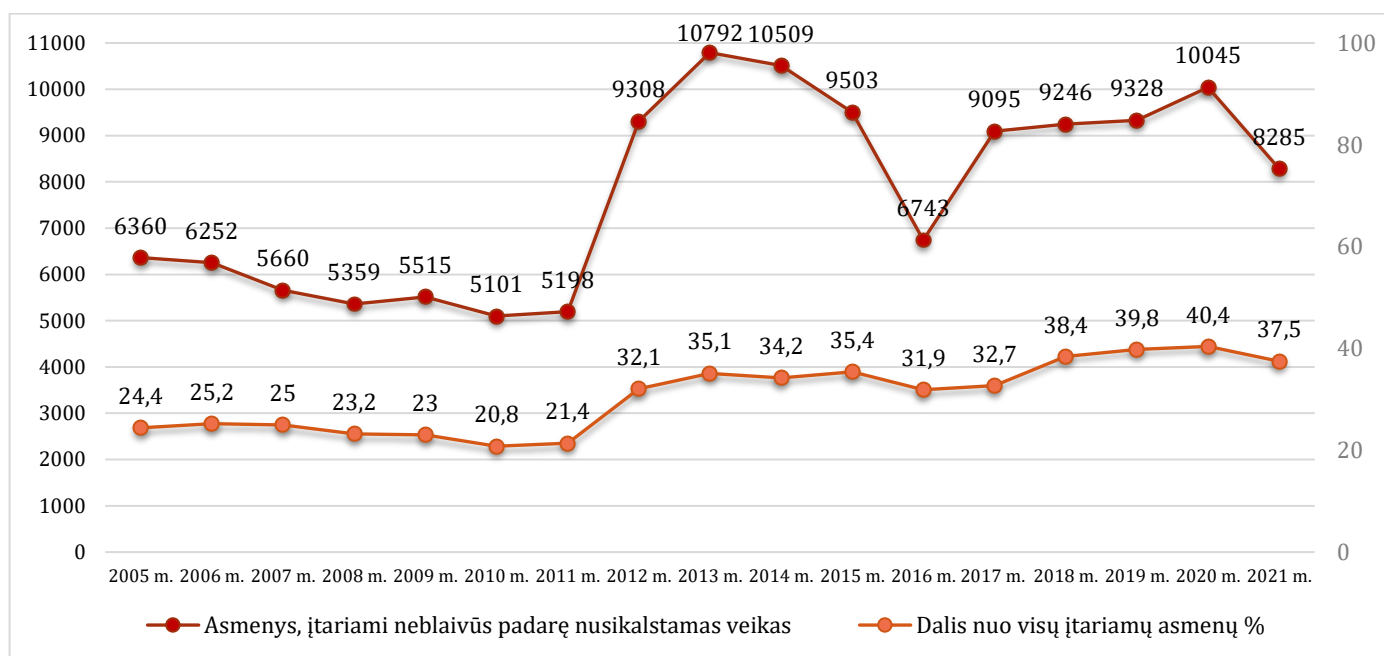
2 lentelė. Ištirtos nusikalstamos veikos, kurias viešose vietose padarė įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys (2005–2021 m.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Viešose vietose	1913	2186	1886	1813	1769	1503	1606	1987	2046	1836	1711
Iš jų gatvėse	949	912	821	748	636	484	524	582	596	568	468

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Viešose vietose	1301	1229	1283	1180	1166	802
Iš jų gatvėse	350	305	313	285	277	213

2. Informacija apie neblaivius asmenis, įtariamus (kaltinamus) padarius nusikalstamas veikas

Remiantis NVŽR duomenimis, 2021 m. Lietuvoje 8285 asmenys buvo įtarti (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas būdami neblaivūs, t. y. 37,5 proc. visų įtariamų (kaltinamų) asmenų. Lyginant pastarųjų septyniolikos metų statistinius duomenis, matyti kelios tendencijos. Pirmoji – tai laikotarpis iki 2011 m., kai mažėjo asmenų, kurie įtariami neblaivūs padarę nusikalstamas veikas, skaičius. Antroji – nuo 2012 m., kai matomas staigus augimas, kuris siejamas su 2011 m. pabaigoje įsigaliojusiu Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo taikymu, trečioji – susijusi su 2017 m. atsiradus baudžiamajai atsakomybei už vairavimą, vairuotojui esant daugiau negu 1,5 promilės girtumo (žr. 2 pav.).

2 pav. Asmenys, įtariami (kaltinami) neblaivūs padarę nusikalstamas veikas (2005–2021 m.)

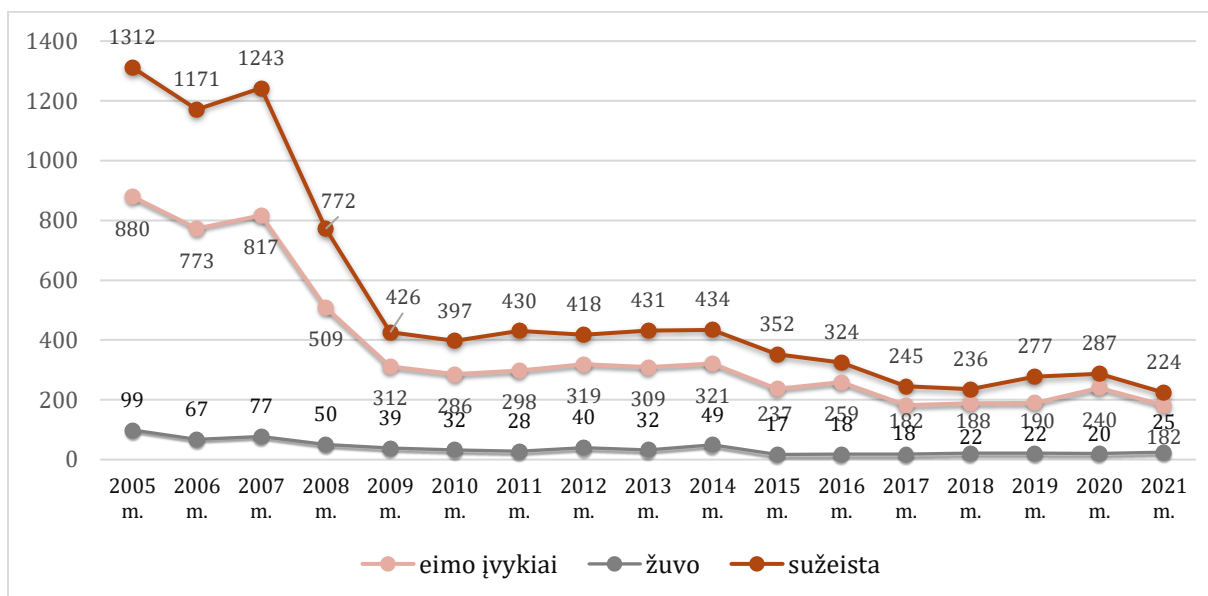
2021 m. nustatyta 7513 (90,7 proc.) vyrų ir 772 (9,3 proc.) moterų - visi jie įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas būdami neblaivūs. Atkreiptinas dėmesys, kad vyrai santykinai dažniau padaro nusikalstamas veikas būdami neblaivūs. Apskritai vyrai sudaro 88 proc. visų įtariamųjų (kaltinamųjų), atitinkamai moterų – 12 proc.

Lyginant pastarųjų septyniolikos metų statistinius duomenis, matyti, kad lyginamuoju laikotarpiu beveik nepakito santykis tarp lyčių. Labai nedidelių svyravimų tiriamuoju laikotarpiu pastebėta ir skirtingose įtariamųjų (kaltinamųjų) amžiaus grupėse. Išimtis 2012 ir 2013 m., kai išaugo vyresnių nei 30 metų ir atitinkamai sumažėjo jaunesnių nei 29 metų ir nepilnamečių dalis, pvz., beveik pusė 2011 m. nustatytų asmenų buvo 18–29 metų, o 2013 m. jie sudarė šiek tiek daugiau nei trečdalį. 2021 m. nustatytas 71 (0,9 proc.) 14–17 metų nepilnametis, 1735 (21 proc.) įtariamieji buvo 18–29 metų, 2373 (28,6 proc.) – 30–39 metų, 1965 (23,7 proc.) – 40–49 metų, 1467 (17,7 proc.) – 50–59 metų, kiti 674 (8,1 proc.) – vyresni nei 60 metų.

2021 m. nustatyti 2074 asmenys, kurie nusikalstamos veikos padarymo metu nedirbo, nesimokė arba elgetavo. Palyginti su 2005 m., ši įtariamųjų (kaltinamųjų) dalis pamažu mažėjo – 2005 m. jie sudarė 55,3 proc., 2015 m. – 36,4 proc., 2016 m. išaugo iki 41,3 proc., 2017 m. buvo 39 proc., 2018 m. – 34,4 proc., 2019 m. – 32,1 proc., 2020 m. – 29,3 proc., o 2021 m. nustatyti 145 asmenys (1,8 proc.) įtariamais (kaltinamais) padarę nusikalstamas veikas veikdami bendrininkų grupėje.

3. Informacija apie kelių eismo įvykius kilusius dėl neblaivių vairuotojų kaltės

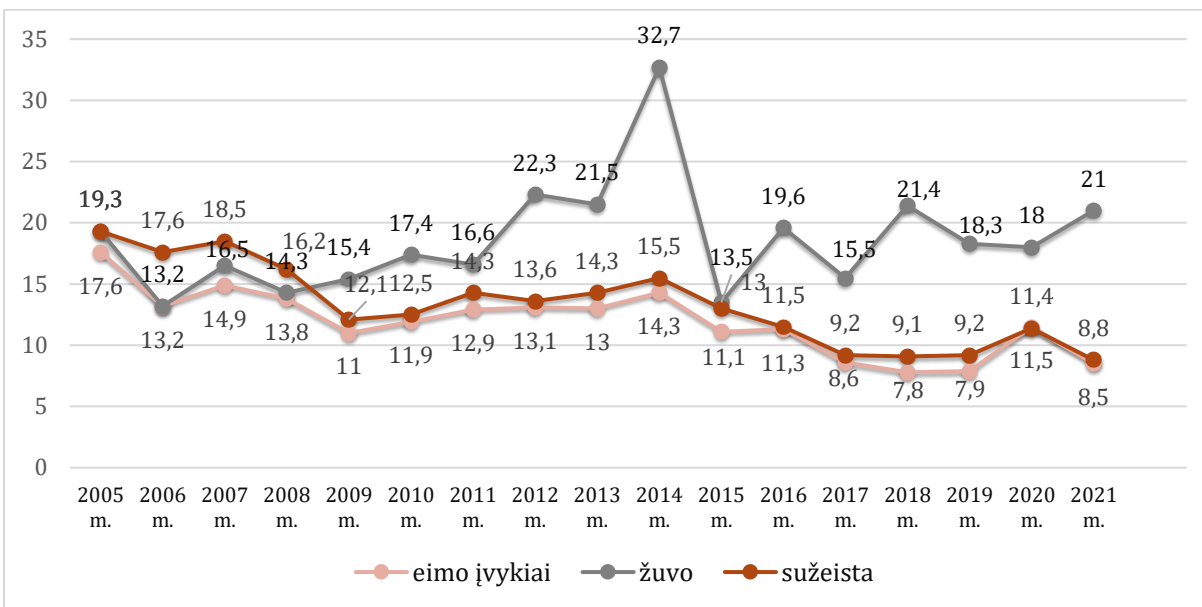
2021 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvyko 182 eismo įvykiai (t. y. 8,5 proc. visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės), jų metu žuvo 25 žmonės (t. y. 21 proc. visų žuvusiųjų), dar 224 žmonės (t. y. 8,8 proc. visų sužeistųjų) buvo sužeisti. Lyginant pastarųjų penkiolikos metų statistinius duomenis, matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – nuo 2005 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykusių eismo įvykių sumažėjo 79,3 proc., jų metu žuvusiųjų – 74,7 proc., o sužeistųjų – net 82,9 proc. (žr. 3.6 pav.).

3 pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilę eismo įvykiai, jų metu žuvę ir sužeisti žmonės (2005–2021 m.)

Analizuojant pastarųjų dešimtmečių tendencijas, matyti, kad šioje srityje svarbūs 2007–2008 m. Iki 2007 m. minėti rodikliai, susiję su eismo įvykiais, kilusiais dėl neblaivių vairuotojų kaltės, blogėjo. Nuo 2008 m. visi eismo saugumo rodikliai pradėjo gerėti. Tikėtina, kad tam turėjo įtakos socialinės reklamos kampanijos „Karas keliuose“, parodančios neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių padarinius.

Kitas svarbus dalykas – visuomenėje vyrauja nuomonė, kad pagrindiniai eismo įvykių kaltininkai yra neblaivūs vairuotojai. Išanalizavus pastarųjų septyniolikos metų duomenis, matyti, kad šis teiginys yra klaidingas. 2021 m. neblaivūs vairuotojai sukėlė tik 8,5 proc. visų dėl vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių. Tačiau jų sukeltų eismo įvykių pasekmės gan sunkios – dėl neblaivių vairuotojų kaltės kiekvienais metais žūsta nuo penktadalio ir trečdaliao visų žuvusiųjų per eismo įvykius dėl vairuotojų kaltės. Tiriamuoju laikotarpiu buvo teigiamų tendencijų, pvz., 2015 m. šis rodiklis smarkiai nukrito iki 12 proc. (žr. 4 pav.).

4 pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių ir jų metu nukentėjusių dalis, (2005–2021 m.) proc.

Lyginant pastarųjų septyniolikos metų duomenis, matyti dar kelios teigiamos tendencijos: nuo 17,6 iki 8,5 proc. sumažėjo eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, dalis, palyginti su visais dėl vairuotojų kaltės kilusiais eismo įvykiais, ir nuo 19,2 iki 8,8 proc. sumažėjo sužeistų asmenų dalis, palyginti su visais nukentėjusiais asmenimis. Vis tik pastebimo teigiamo poslinkio žuvusiųjų atveju nėra: 2015 m. šis rodiklis buvo 19,3 proc., o 2021 m. – 21 proc. Žinoma, dėl neblaivių vairuotojų kaltės kyla nemažai eismo įvykių ir jų metu žūva ar sužalojama daug žmonių, tačiau neblaivūs vairuotojai nėra pagrindinė eismo įvykių, kurių metu nukentėja žmonės, priežastis.

2021 m. užregistruoti 31 eismo įvykiai dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės (t. y. 22,8 proc. visų eismo įvykių dėl pėsčiųjų kaltės), jų metu žuvo 3, sužeisti 30. Ilguoju laikotarpiu stebimos mažėjimo tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės sumažėjo nuo 151 iki 31, t. y. net 79,5 proc., žuvusiųjų – nuo 16 iki 3, t. y. net 81,3 proc., sužeistųjų – nuo 145 iki 30, t. y. net 79,3 proc.

Palyginti su pėsčiais, dviratininkai dažniau tampa eismo įvykio kaltininkais. 2021 m. užregistruoti 39 eismo įvykiai dėl neblaivių dviratininkų kaltės (t. y. 15,3 proc. visų eismo įvykių dėl dviratininkų kaltės), jų metu 2 žmonės žuvo, dar 38 buvo sužeisti. Šiuo atveju taip pat matyti teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių dviratininkų kaltės sumažėjo nuo 55 iki 39, sužeistųjų – nuo 55 iki 38, o žuvusiųjų – nuo 3 iki 2.

Parengė Vidaus reikalų ministerijos
Projektų ir kokybės valdymo skyrius
Eglė Vileikienė ir Miglė Gelčytė